

დემოკრატიული სკოლა ყველასათვის

წინასიტყვაობა
წარმოგიდგინებ პუბლიკაციას, რომელიც მომზადდა პროექტის „ინსაველ და გამოცადე აქტიური მოქალაქეობა - სკოლებისა და თემების დაკავშირება“ ფარგლებში. პროექტი 2019 წელს, საქართველოს 8 საჯარო სკოლაში განხორციელდა და სხვადასხვა საქმიანობის ფარგლებში ოცდაათზე მეტი მასწავლებელი და 300-მდე მოსწავლე მიიღვა.

პროექტმა შეძლო ორი მთავარი ამოცანის მიღწევა, საჯარო სკოლების მასწავლებელთა კომპეტენციების ამაღლება მოსწავლეთა სასკოლო და სკოლის გარე ცხოვრებაში მონაწილეობის უფლებისა და მათი დემოკრატიული, თანასწორი ჩართულობის უზრუნველსაყოფად, ასევე უნიკალური შესაძლებლობა მისცა სკოლის მოსწავლეებს გამოეცადათ სამოქალაქო მონაწილეობის ინოვაციური ფორმები, სასკოლო და სათემო პროექტების განხორციელებით, რაც მათი როგორც საზოგადოების აქტიურ წევრებად ფორმირებას სკოლის პერიოდშივე შეუწყობს ხელს.

პუბლიკაციაში აღწერილია ის ღირებულებები, პრინციპები და კომპეტენციები, რომლის უზრუნველყოფას განათლება უნდა ახდენდეს თანამედროვე, დემოკრატიულ საზოგადოებაში. ბროშურაში მიმოხილულია ევროპის საბჭოს მიდგომა ე.წ. მთლიანობითი სასკოლო მიდგომა სასკოლო განათლების პერსონალს და ამ სფეროში დასაქმებულ ადამიანებს დემოკრატიული კომპეტენციების დანერგვისთვის პრაქტიკულ მომზადებას სთავაზობს.

პუბლიკაცია მომზადებულია პროექტის „ინსაველ და გამოცადე აქტიური მოქალაქეობა - სკოლებისა და თემების დაკავშირება“ ფარგლებში.

პროექტი დაფინანსებულია ვიშნგრადის საერთაშორისო ფონდის მიერ.

მოცემული პუბლიკაცია გამოხატავს მხოლოდ ავტორების შეხედულებებს, რაც შესაძლოა, არ ემთხვეოდეს ვიშნგრადის საერთაშორისო ფონდის ოფიციალურ პოზიციას.

The opinions expressed in this book are those of individual authors and do not necessarily represent the views of the authors affiliation, or International Visegrad fund

ავტორები: მაუნა რაფალსკა, ყოფია მიკლოსი, პავლა რედაქტორი: ქეთევან აბაზაშვილი

ზოგადსაკოლო მიდგომა დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებათა სწავლების პროცესში

მაუნა რაფალსკა, ორგანიზაცია „ედუკატორი“ პოლონეთი

1. შესავალი

განათლება მოსწავლის ყოველმხრივ განვითარებას ემსახურება, როდესაც იგი ღირებულებების ბაზაზე დაფუძნებული ცოდნისა და უნარების ინტეგრაციის პროცესად იქცევა. ღირებულებები განათლების საფუძველია. მოსწავლეებში მათი ჩამოყალიბება მაშინა შესაძლებელია, როდესაც ამ ღირებულებებით სწავლებისა და აღზრდის მთელი პროცესია გამსჭვალული.

განათლება დემოკრატიისათვის და განათლება ადამიანის უფლებების შესახებ კონცენტრირდება ევროსაბჭოს იმ ძირითადი მიზნებისა და ღირებულებების გარშემო რომლებსაც წარმოადგენს: ადამიანის უფლებების დაცვა, საპარლამენტო დემოკრატიის და კანონის უზენაესობის პოპულარიზაცია და მისი დაცვა და აგრეთვე ევროპული იდენტობის პოპულარიზაცია რომელიც საერთო ღირებულებებს ეყრდნობა.

EDC/HRE-ს მიზნებია: „მოსწავლეებისათვის ცოდნისა და უნარების მიცემა, მათში ისეთი დამოკიდებულებებისა და ქცევების ჩამოყალიბება რომლებიც მოსწავლეებს საკუთარი მოვალეობებისა და უფლებების რეალიზებისა და დაცვის საშუალებას მისცემენ, მოსწავლეებში მრავალფეროვნებისადმი პატივისცემის ჩამოყალიბება, მათი მოტივირება იმ მიზნით რომ დემოკრატიულ საზოგადოებაში აქტიურად იღვანონ, ცალკეული პიროვნების როლის გააქტიურება საზოგადოებაში ადამიანის უფლებათა კულტურის შენებისა და დაცვის საქმეში“.

სკოლა დემოკრატიული ღირებულებების შეცნობისა და მათი პრაქტიკაში გამოცდის გარემოს უნდა წარმოადგენდეს. მხოლოდ ასე გახდება ეს ღირებულებები მოსწავლეებისათვის ცოცხალი და ავთენტური. სკოლის მოვალეობა არა მხოლოდ სწავლებაა, (ინფორმაციის მიწოდება) არამედ უპირველეს ყოვლისა, პიროვნების ღირებულებებით აღზრდა. ნებისმიერი საგნის მასწავლებელი აღმზრდელიც უნდა იყოს, რომელიც მოსწავლეს მიმართულებას აჩვენებს, აწვდის ისეთ იმპულსებს, რომლებიც მას უადვილებენ ღირებულებების სწორად გაგე-

ბას და საშუალებას აძლევენ, რომ არჩევანი ამ ღირებულებებზე დაყრდნობით გააკეთოს. სწავლების ნებისმიერი, თვით ყველაზე სრულყოფილი მეთოდიც კი არასაკმარისი იქნება თუკი მასწავლებლები თვითონ არ იქნებიან მაგალითი და ნიმუში მოსწავლეებისათვის.

2. ზოგადსაკოლო მიდგომა დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებათა სწავლების პროცესში

ზემოხსენებული მიზნებისა და ღირებულებების ყველაზე ეფექტურად დანერგვა შეიძლება ეგრეთ წოდებული ზოგადსაკოლო მიდგომის საშუალებით (whole-school approach).

დემოკრატიული სამოქალაქო კომპეტენციების განვითარებისადმი ზოგადსაკოლო მიდგომა საგანმანათლებლო პროცესის ყველა მონაწილის საერთო ძალისხმევით ხორციელდება. ამ ძალისხმევის მიზანია, დემოკრატიული პრინციპების დამკვიდრება და ადამიანის უფლებების პატივისცემა სკოლის ცხოვრების ყველა სფეროში.

გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ სკოლებში დემოკრატიული კომპეტენციების განვითარება ყველაზე ეფექტური მაშინაა, როცა ის არა მხოლოდ ცალკეული საგნების ამოცანას წარმოადგენს, არამედ სკოლის ცხოვრების ყველა ასპექტს მოიცავს. ამ დროს, მთელი საგანმანათლებლო პროცესი ეყრდნობა ადამიანის უფლებებს, დემოკრატიულ ჩართულობას, თანასწორობას და პარტნიორობას. სკოლაში დემოკრატიის სწავლა ყველა დაინტერესებული მხარის ჩართულობას მოითხოვს - მოსწავლეების, მასწავლებლების, სკოლის ადმინისტრაციის, ადგილობრივი ხელისუფლებისა და საზოგადოების სხვა წევრების. ეს ჩართულობა სკოლის ცხოვრების სხვადასხვა სფეროებს უნდა მოიცავდეს.

სამოქალაქო განათლება, ადამიანის უფლებათა შესწავლა სკოლასა და კლასებში მიმდინარეობს.

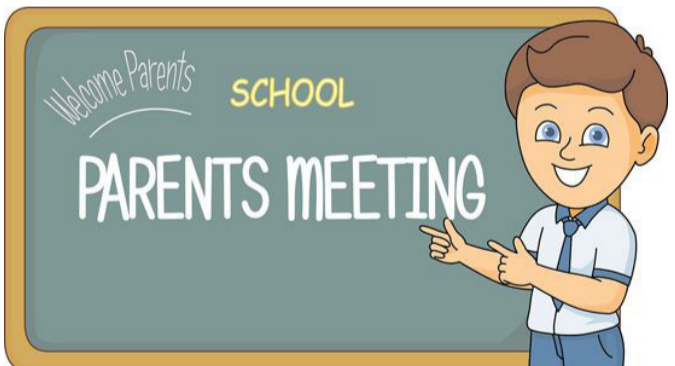
სკოლა და კლასები პირველი კოლექტივებია, სადაც მოსწავლეები, როგორც ამ კოლექტივების აქტიური წევრები, წარმომადგენლებსა და ღირებულებებს სწავლობენ და დემოკრატიულ გამოცდილებას ეცნობიან. სასკოლო გარემო ის საზოგადოებაა, სადაც ბავშვები სწავლობენ თუ როგორ უნდა გახდნენ აქტიური და პასუხისმგებელიანი მოქალაქეები ყოველდღიური სიტუაციებისა და გამოცდილების საფუძველზე.

სკოლა იმ ადამიანთა საზოგადოებაა, რომლებიც ერთმანეთთან ურთიერთდაკავშირში არიან. მათ ერთმანეთთან აკავშირებთ პირადი და საქმიანი კონტაქტები, აქვთ საერთო მიზანი და ამ მიზნისაკენ სავალ გზაზე ისინი სხვადასხვა როლებს ასრულებენ. სკოლა სისტემაა, რომელშიც მისი თითოეული ელემენტი სხვა დანარჩენ ელემენტებზე ახდენს გავლენას. სასკოლო სისტემა არა მხოლოდ მოსწავლეები და მასწავლებლებია, არამედ მშობლებიც, სკოლის ხელმძღვანელობაც და დამხმარე პერსონალიც. ამ ჯგუფთან ყველა ერთად ქმნის სკოლის საზოგადოებას, ხოლო როლების შესრულების ხარისხი საბოლოოდ სკოლის სისტემის ფუნქციონირების წარმატებულობის დონით ფასდება. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მიზნების მიღწევის დონე (მათ შორის იმ მიზნებისა რომლებიც აქტიური და პასუხისმგებელიანი მოქალაქის ფორმირებას ემსახურება) დამოკიდებულია იმ ადამიანთა მიერ საკუთარი როლების გაცნობიერებაზე, რომლებიც სპეციალისტებს წარმოადგენენ და რომელთა ფუნქციებშიც შედის სასკოლო ურთიერთობების ჩამოყალიბება. ამ სისტემაში საკვანძო როლს ასრულებენ სკოლის დირექტორი და მასწავლებლები. ისინი წარმოადგენენ გუნდს, რომელმაც უნდა განსაზღვროს საერთო მიზნები, პრიორიტეტული ღირებულებები და მთავარი საგანმანათლებლო მიდგომები. მასწავლებელთა გუნდმა უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება თუ რა ფორმით განხორციელდეს სკოლაში

დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებათა სწავლების პროცესს - იქნება ეს ყველა საგნის ინტეგრაცია თუ კორელაცია ზოგიერთ საგანს შორის. გუნდმა აგრეთვე უნდა გადაწყვიტოს თუ რა აღმზრდებლობითი მიზნები იქნება ყველასათვის პრიორიტეტული, მიდგომების ფორმირების საქმეში. უზომოდ მნიშვნელოვანია, რომ სასკოლო გარემოს გამოუმუშავებული ჰქონდეს ერთმნიშვნელოვანი გზავნილი, რომელიც დემოკრატიულ ღირებულებებზე იქნება დაფუძნებული. ეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში მოხდება თუკი სკოლაში მომუშავე ყველა ზრდასრული ადამიანი გაცნობიერებულად შეუდგება სკოლის დემოკრატიული კულტურის შენებას.

სკოლის კულტურა წარმოადგენს „მიდგომების, ღირებულებების, ნორმების, რწმენების, ყოველდღიური პრაქტიკის, პრინციპების, სწავლების მეთოდებისა და საორგანიზაციო მოქმედებების სისტემას“ 2. აქედან გამომდინარე, იგი არსებით გავლენას ახდენს იმაზე თუ როგორ ფუნქციონირებს მთელი სასკოლო საზოგადოება. სამოქალაქო განათლების წარმატებული ფუნქციონირება სკოლის კულტურის არსებობას საჭიროებს. ამ კულტურაში ფასდება და მოტივირდება ჩართულობა, რომელიც დემოკრატიულ პრინციპებს ეფუძნება. ასეთ ატმოსფეროში მოსწავლეებს საშუალება ეძლევათ, რომ მონაწილეობა მიიღონ იმ გადაწყვეტილებების მიღებაში, რომლებიც მათვე ეხებათ.

ზოგადსაკოლო მიდგომაში სამოქალაქო განათლება სცდება მხოლოდ კლასში ჩატარებული „სამოქალაქო განათლების“ გაკვეთლების საზღვრებს. სამოქალაქო განათლება უნდა მოიცავდეს სხვადასხვა ჯგუფებში, მეცადინეობებში, სკოლის საზოგადოებრივ ორგანოებში, გუნდებსა და კლუბებში მონაწილეობას. მოსწავლეებს უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა, რომ თავიანთი წარმომადგენლები აირჩიონ. გამოცდილება და სასკოლო ცხოვრებაში ჩართულობა მათ საშუალებას მისცემთ გაიგონ თუ რას ეფუძნება დემოკრატიული პროცესები. მოსწავლეები გაიგებენ, რომ ნუსები ყველასათვის ერთნაირი უნდა იყოს, რომ არჩევნებს იგებს ის ვინც ხმათა უმრავლესობა მიიღო, რომ ის ვინც ახლა წააგო - შემდეგ არჩევნებში მოგების შანსს ინარჩუნებს. დემოკრატიული განათლების მნიშვნელოვანი ელემენტია სხვების მოსმენის სწავლა, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ისინი სხვანაირად აზროვნებენ. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი უნარია დისკუსიებში მონაწილეობა, რაც პრინციპში დემოკრატიული პროცესის დედააზრს წარმოადგენს. დისკუსია ის ინსტრუმენტია, რომლის საშუალებითაც ნებისმიერ ადამიანს შეუძლია საკუთარი აზრის გამოხატვა, რომლითაც საშუალება აქვს შეეცადოს სხვების დარწმუნებას, შეათანხმოს საერთო პრობლემების გადაწყვეტის გზა. მასწავლებლებისა და მოსწავლეების მოქმედებებს მხარი უნდა დაუჭირონ მშობლებმა. აღნიშნული მხარდაჭერა სხვა-

დასხვა ფორმით შეიძლება განხორციელდეს: ეს შეიძლება იყოს სკოლის ერთობლივი მართვა ან მოსწავლეების სხვადასხვა ინიციატივებში და პროექტებში მონაწილეობა.

სკოლა ადგილობრივ თემში ფუნქციონირებს და იგი მოსწავლეებს ამ თემში მომავალი ცხოვრებისათვის ამზადებს. სკოლის დირექტორი და მასწავლებლები მუდმივად უნდა ეძებდნენ იმ პირებსა და ინსტიტუტებს, რომლებსაც ძალა შესწევთ, რომ მხარი დაუჭირონ დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებათა სწავლების პროცესის ფარგლებში განხორციელებულ მიზნებს. ამ თვალსაზრისით, სკოლას შეუძლია ითანამშრომლოს ადგილობრივ პარტნიორებთან (თვითმმართველობა, არასამთავრობო ორგანიზაციები, მენარმეები). სკოლას შეუძლია ისარგებლოს ადგილობრივი რესურსით, თუმცა ამავე დროს იგი გახსნილი უნდა იყოს ადგილობრივ მცხოვრებთა ჯგუფების და ადგილობრივ თემში მოღვაწე საზოგადოებრივი ორგანიზაციების ინიციატივების მიმართ.

თანამშრომლობის ასეთი მოდელი მოსწავლეებს საშუალებას მისცემს, რომ საკუთარ თავში ადგილობრივი თემისადმი კუთვნილების შეგრძნება გაიღვივონ და მისი საქმეებით დაინტერესდნენ. დემოკრატიული სკოლა დემოკრატიული საზოგადოების მოდელად უნდა იქცეს.

Democracy at School

“More democracy in education”

იმ სკოლებისათვის, რომლებსაც სურთ, უფრო დემოკრატიული გარემო გავლენა მოახდინოს მათზე, შეგიძლიათ გახდეთ მათი მხარდობის სამი ძირითადი შესაძლო მიმართულება / სფერო: 1) დემოკრატიული გარემოს შექმნა და დემოკრატიული მმართველობა სკოლაში 2) დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების სწავლება საგანმანათლებლო პროცესში, 3) პარტნიორული ურთიერთობების აგება ადგილობრივ თემთან და მშობლებთან.

ამ სამიდან თითოეულ სფეროში შეიძლება განვსაზღვროთ სტანდარტები, რომლებიც გვიჩვენებენ დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებათა კულტურას სკოლაში. ეს სტანდარტები სახელმძღვანელო საშუალებად შეიძლება გამოგვადგეს სკოლის დემოკრატიული მიმართულებით განვითარების გზაზე.

1. დემოკრატიული გარემო და დემოკრატიული მმართველობა.

- სკოლა იმართება დემოკრატიულად, სკოლის საზოგადოების შემადგენელი ყველა სუბიექტის თანამონაწილობით.
- სასკოლო ურთიერთობები ასახავენ დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებათა პატივისცემის პრინციპებს.
- კონფლიქტები მშვიდობიანად წყდება, ყველა მხარის მონაწილეობით.

2. დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების საგანმანათლებლო პროცესში.

- სკოლას სასწავლო პროგრამაში შეაქვს საგანმანათლებლო მიდგომები, რომლებიც მოიცავს დემოკრატიულ, სამოქალაქო საზოგადოებასთან და ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებულ საკითხებს (EDC/HRE).
- კლასგარეშე აქტივობებისა და რეალიზებული პროექტების მიზანია დემოკრატიის პოპულარიზაცია და ადამიანის უფლებათა პატივისცემა.
- სკოლა იყენებს სწავლების დემოკრატიულ მეთოდებს.

3. პარტნიორობა მშობლებთან და ადგილობრივ თემთან.

- სკოლის წარმომადგენლები ადგილობრივ დონეზე მონაწილეობას იღებენ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.
 - საფუძველი ჩაეყარა პარტნიორობას ადგილობრივ ადმინისტრაციასთან და ადგილობრივი მოსახლეობის საზოგადოებრივ ორგანიზაციებთან.
- ყველა ეს სფერო ერთმანეთთანაა დაკავშირებული. ერთ სფეროში მოხდარი ცვლილებები აუცილებლად იწვევს ცვლილებებს სხვა სფეროებშიც. მაგალითად: გადამწყვეტილების მიღების პროცესის დემოკრატიზაცია აუწყობს ურთიერთობას მშობლებთან და ადგილობრივ საზოგადოებასთან, ხოლო ადამიანის უფლებათა სწავლება ცალკეულ საგნებში, საგანმანათლებლო პროცესის ყველა მონაწილეს ეხმარება მათი უფლებებისა და მოვალეობების რეალიზაციის საქმეში. დემოკრატიულმა სკოლამ იცის, როგორ ჩართოს პროცესში საზოგადოებრივი პარტნიორები და იგი ამას წარმატებით აკეთებს. იმ მოსწავლეებს კი, რომლებსაც ესმით თუ რა არის დემოკრატია და ამასთანავე აქვთ თვითორგანიზაციის უნარი, რეალურად შეუძლიათ ადგილობრივი თემის ცხოვრებაში მონაწილეობის მიღება.

3. პრაქტიკული რეკომენდაციები დემოკრატიული მმართველობა სკოლაში

პასუხისმგებელი მოქალაქის პოზიციის ჩამოყალიბებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს სკოლის დემოკრატიული გარემო და დემოკრატიული ჩართულობის პრაქტიკული გამოცდილების მიღების შესაძლებლობა. ეს რომ განხორციელდეს, საჭიროა ინიციატივებისა და საკუთარი აზრის დაფიქსირების ნახალისება, კრიტიკული დამოკიდებულება რეალობისადმი და მრავალფეროვნების პატივისცემა. აქედან გამომდინარე, შესაძლებელია, შემდეგი ნაბიჯების გადადგმა:

1. ურთიერთობები მოსწავლეებს, მასწავლებლებს, ადმინისტრაციას და მშობლებს შორის უნდა ჩამოყალიბდეს ადამიანის უფლებათა პატივისცემაზე დაყრდნობით;
2. ყველა შიდასასკოლო პროცესი უნდა აიგოს დიალოგსა და ურთიერთპატივისცემაზე დაყრდნობით;
3. უზრუნველყოფილ უნდა იქნას გამჭვირვალე კომუნიკაცია, რათა ღიად იქნას განხილული არსებული პრობლემები და გამოწვევები;
4. საერთო ღირებულებებზე დაყრდნობით უნდა შემუშავდეს საერთო ხედვა და სკოლის განვითარების ერთობლივი გეგმა;
5. უნდა მოხდეს სკოლის მართვიდან ერთობლივ მართვაზე გადასვლა. ამ პროცესში მონაწილეობას უნდა იღებდეს სკო-

ლის ცხოვრებაში მონაწილე ყველა სუბიექტი, რათა მოხდეს სკოლის წარმატებული თვითმმართველობის ჩამოყალიბება;

6. სკოლის თვითმმართველობის ორგანიზების ჩამოყალიბების პროცესში გამოყენებულ უნდა იქნას დემოკრატიული არჩევნების პრინციპი;

7. მაქსიმალურად უნდა იქნას გამოყენებული სკოლის ორგანიზაციული ავტონომიის უფლება;

8. უნდა შეიქმნას სიტყვის თავისუფლების რეალიზების სხვადასხვა შესაძლებლობები, სკოლაში უნდა არსებობდეს საკუთარი აზრის დაფიქსირების საშუალება (სკოლის ინტერნეტ-გვერდის, სოციალური ქსელების, სხვა სასკოლო მედია-რესურსების მეშვეობით და ა.შ.);

9. უნდა შეიქმნას „ღია სკოლა“ რომელიც მზად იქნება, რომ თავისი საგანმანათლებლო პოტენციალი მშობლებთან და ადგილობრივ თემთან თანამშრომლობით ააგოს;

10. აღიარებულ უნდა იქნას „ბავშვზე კონცენტრაციის პრინციპი“ ან იდეა - „სკოლა ბავშვებისათვის“ რომელთა თანხმადაც ბავშვის უფლებები და საჭიროებები განსაზღვრავენ სკოლის მუშაობის მიზნებს;

11. უნდა ვაჩვენოთ პირადი მაგალითი: მასწავლებლები, სკოლის ადმინისტრაცია, მშობლები და მოსწავლეები უნდა მოქმედებდნენ დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების პატივისცემის პრინციპების თანხმად;

12. დაცულ უნდა იქნას პრინციპი, რომლის თანხმადაც ყველა ხმა თანაბარია: მასწავლებლის ხმა = მოსწავლის ხმა = მშობლის ხმა;

13. უნდა გვახსოვდეს, რომ დირექტორი უპირველეს ყოვლისა მენეჯერია, რომელიც სამუშაო სივრცეს და შრომის პირობებს უზრუნველყოფს მასწავლებლებისათვის;

14. მოსწავლეებში უნდა მოვახდინოთ ინიციატივების მოტივირება და შეუქმნათ მათ ხელმისაწვდომი და უსაფრთხო სივრცე ამ ინიციატივების რეალიზაციისათვის;

15. უნდა გავცენოთ სხვათა კარგ პრაქტიკას და აგრეთვე გაუზიაროთ მათ ჩვენი „ნოუ-ჰაუ“ სასკოლო ცხოვრების დემოკრატიზაციის სფეროში.

დემოკრატიული საგანმანათლებლო პროცესი

საგანმანათლებლო პროცესში სამოქალაქო კომპეტენციების, როგორც საკვანძო ელემენტის განვითარება მხოლოდ იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი, როცა სკოლის მთელი პერსონალის ძალისხმევა გაერთიანებულია, როცა ერთობლივად ხდება საგანმანათლებლო პროცესის დაგეგმვა და გამოყენება ინტერდისციპლინარული მიდგომა. მთელი ის ცოდნა, პირადი და სოციალური უნარები, მიდგომები და ღირებულებები რომლებიც მოსწავლეებს საშუალებას მისცემენ, რომ მომავალში კონსტრუქციულად ითანამშრომლონ სხვებთან და დემოკრატიულ საზოგადოებაში წარმატებით მოახდინონ თვითრეალიზება - თითოეულ კონკრეტულ გაკვეთილზე და აგრეთვე კლასგარეშე ჩატარებულ აქტივობებში ყალიბდება. ამ მიზნით სკოლებმა უნდა:

1. გამოიყენონ ინტერდისციპლინარული მიდგომა სამოქალაქო კომპეტენციების ფორმირების პროცესში;
2. პრაქტიკაში გამოიყენონ სწავლებისა და სწავლის აქტიური და ინტერაქტიული მეთოდები, რომელთა საშუალებითაც მოხდება სამოქალაქო კომპეტენციების განვითარების პოპულარიზაცია;
3. პოპულარიზაცია გაუწიონ საგანმანათლებლო პროცესში პარტნიორობის პრინციპის დანერგვას;
4. საგანმანათლებლო პროცესი ააგონ „თანაბარი = თანაბარს“ პრინციპის საფუძველზე;
5. შექმნან კონსტრუქციული დიალოგის შესაძლებლობები, რათა გათვალისწინებულ იქნას მოსწავლეების აზრი საგანმანათლებლო პროცესის ფორმისა და მიმდინარეობის შესახებ;
6. შექმნან ისეთი პირობები, რომ კლასის ყველა მოსწავლემ საგანმანათლებლო პროცესში ეფექტურად მიიღოს მონაწილეობა. პროცესში ჩართულნი უნდა იყვნენ არა მარტო ყველაზე წარმატებული მოსწავლეები არამედ ყველა მათგანი. გათვალისწინებულ უნდა იქნას ყველა მოსწავლის ინდივიდუალური საგანმანათლებლო საჭიროებები;
7. პოპულარიზაცია უნდა გაუწიონ სამოქალაქო კომპეტენციების ფორმირებას პრაქტიკული მოქმედებებით, განსაკუთრებით საგანმანათლებლო პროექტების რეალიზებისა და პრობლემაზე ორიენტირებული სწავლების გზით;
8. ჩართონ დემოკრატიული საზოგადოებასთან და ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებული საგანმანათლებლო ელემენტები სხვადასხვა საგნების სასწავლო პროგრამაში, სხვადასხვა საგანმანათლებლო დონეებზე (სკოლამდელი, დაწყებითი და საშუალო საგანმანათლებლო დონეები);
9. ჩამოაყალიბონ სამოქალაქო განათლებისა და ადამიანის უფლებათა ფაკულტატიური კურსები;
10. დანიშნონ სკოლის კოორდინატორი დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებათა სწავლების საკითხებში რათა სკოლაში განხორციელდეს დემოკრატიის კულტურასთან და ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებული სამუშაოების სისტემატიზაცია;
11. ჩატარონ ტრენინგები დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებათა სწავლების სფეროში მასწავლებლების, მოსწავლეების, მშობლებისა და ადგილობრივი თემის წარმომადგენლებისათვის;

თანამშრომლობა სკოლასა და ადგილობრივ თემს შორის

სამოქალაქო კომპეტენციების ფორმირება სკოლის კედლებით არ უნდა შემოიფარგლოს. სკოლამ უნდა გამოიყენოს ის საგანმანათლებლო პოტენციალი, რომელიც საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს, ადგილობრივ თვითმმართველობებთან ურთიერთობას, სოციალურ პროექტებში მონაწილეობას, მედიას, ბუნიფესს და სხვა სუბიექტებსა და სფეროებს გააჩნიათ. ეს ხელს შეუწყობს მოსწავლეების სამოქალაქო ცნობიერების გაღრმავებას, მათში სამყაროს კრიტიკული აღქმისა და თანამშრომლობის უნარების ფორმირებას, ემპათიის, პასუხისმგებლობის, თავდაჯერებულობისა და სხვათა მიმართ პატივისცემის ჩამოყალიბებას.

ადგილობრივ ხელისუფლებასთან და სამოქალაქო საზოგადოებასთან ურთიერთობის პროცესი, როგორც მოსწავლეებისათვის, ასევე მასწავლებლებისათვის მნიშვნელოვანი ელემენტია დემოკრატიულ პროცესში მონაწილეობისა და პრაქტიკული გამოცდილების მიღების თვალსაზრისით. ამიტომაც ძალზე მნიშვნელოვანია, რომ სკოლასა და ადგილობრივ თემს შორის არსებული თანამშრომლობა ეყრდნობოდეს თანასწორობისა და ადამიანის უფლებათა პატივისცემის პრინციპებს და ერთობლივი მოქმედებების შეუზღუდავი მასშტაბი გააჩნდეს.

ადგილობრივ თემთან თანამშრომლობის ფარგლებში სკოლებმა უნდა:

1. ჩამოაყალიბონ მყარი და თანასწორი პარტნიორობები (დადონ ურთიერთსასარგებლო თანამშრომლობის ხელშეკრულებები, დასახონ საერთო გეგმები, ააგონ ერთობლივი პროექტები და განახორციელონ ერთობლივი ღონისძიებები / საზოგადოებრივი საქმიანობა);
 2. გამოიყენონ საგანმანათლებლო პოტენციალი და ერთობლივი რესურსები მოსწავლეთა სამოქალაქო კომპეტენციების ჩამოყალიბების მიზნით;
 3. ერთობლივად მიიღონ მონაწილეობა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, ადგილობრივი თემის ცხოვრებაში;
 4. ჩაატარონ საზოგადოებრივი ორგანიზაციების (NBO) გამოფენები სკოლაში, ასწავლონ ბავშვებს, თუ როგორ უნდა გააანალიზონ არასამთავრობო ორგანიზაციების შესახებ არსებული ინფორმაცია;
 5. ჩაერთონ არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ ორგანიზებულ ტრენინგებში;
 6. შექმნან საკუთარი არასამთავრობო ორგანიზაციები სკოლის ბაზაზე (სკოლის მეგობართა კავშირები, მშობელთა კავშირები და სხვა);
 7. მონაწილეობა მიიღონ საზოგადოებრივ ორგანიზაციათა (NGO) საქმიანობაში, ექსპერტების სტატუსით ჩართონ პროცესში მასწავლებლები, ხოლო მოხალისეების სტატუსით - მოსწავლეები;
 8. მოიწვიონ მოხალისეები საზოგადოებრივი ორგანიზაციებიდან, საგანმანათლებლო პროცესის გამდიდრებისა და დივერსიფიკაციის მიზნით;
 9. ჩაერთონ თვითმმართველობის პროგრამებში, პროექტებში, კონკურსებში და სტაჟირებებში;
 10. ითანამშრომლონ ადგილობრივ თვითმმართველობასთან იმისათვის, რომ გაიგონ ადგილობრივი ხელისუფლების მუშაობის პრინციპები (ექსპერტების ორგანიზება, ღია კარის დღეები);
 11. მონაწილეობა მიიღონ ადგილობრივი ბიუჯეტის შექმნაში, ჩაერთონ ადგილობრივი საკრებულოების კომიტეტების მუშაობაში;
 12. მონაწილეობა მიიღონ კონსულტაციებში, რომლებიც ადგილობრივ თემთან დაკავშირებული საკითხების დაგეგმვას ეხება;
 13. ახალგაზრდული საჭიროების მეშვეობით მიიღონ გადამწყვეტილებები, რომლებიც ადგილობრივ თემს შეეხება;
 14. მიაწოდონ ადგილობრივ თემს ინფორმაცია სკოლის საჭიროებებსა და მის წარმატებებზე;
 15. სკოლების ბაზაზე შექმნან თემის ახალგაზრდული ცენტრები;
 16. ინიცირება გაუწიონ ერთობლივ მოქმედებებს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მონაწილეობის მიზნით (პროექტები, არდადეგები, გამოფენები, ლანდშაფტური არქიტექტურა).
- ყველა ზემოთ წარმოდგენილი და აგრეთვე სკოლების მიერ ინიცირებული სხვა ღონისძიებები მონაწილეობს, რომ ზოგადსაკოლო მიდგომა ნათლადაა გაგებული და იგი პრაქტიკაში რეალიზდება. ეს ინიციატივები მომავალში განაპირობებენ რომ მოსწავლეებში სამოქალაქო კომპეტენციების ფორმირებისა და შექმნის პროცესი ეფექტიანი იქნება, ხოლო შექმნილი კომპეტენციები კი მდგრადი.